

УДК 796.071.4:378.937

А.В. СВАТЬЄВ

АНАЛІЗ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті висвітлено деякі особливості підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності в зарубіжних країнах. З'ясовано, що в Україні недостатньо розроблена система професійної підготовки майбутнього фахівців галузі фізичного виховання та спорту, яка повинна забезпечувати його особистісно-професійне становлення, самовизначення, суб'єктивну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах особистісно орієнтованої освіти. Визначено досягнення вищої освіти США: демократичні принципи її функціонування та керівництва нею, суттєва автономія, самостійність і децентралізація, переважні права адміністративного в науково-педагогічного персоналу щодо самоуправління і вибору керівників у державних вищих навчальних закладах.

Ключові слова: професійна підготовка, готовність до професійної діяльності, тренер, тренер-викладач, фізична культура, спорт.

Соціокультурна ситуація в суспільстві, зрушення наукових та освітніх парадигм постійно вимагають постановки у центр освітнього процесу конкретної особи з її потребами в саморозвитку, самовдосконаленні, самореалізації.

Однією з найважливіших проблем сьогодення усіх країн світу є проблема підвищення якості освіти. Величезним національним надбанням суспільства є інтелектуальний освітній потенціал. Тому нині ключовою проблемою суспільної політики України та провідних країн світу є підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців усіх галузей господарської діяльності, в тому числі й галузі фізичного виховання та спорту.

Сьогодні в Україні, на жаль, недостатньо розроблена система професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі фізичного виховання та спорту, яка повинна забезпечувати його особистісно-професійне становлення, самовизначення, суб'єктивну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах особистісно орієнтованої освіти; не визначені умови формування професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів; не виявлені критерії професійної готовності тренера-викладача до майбутньої професійної діяльності з урахуванням нових вимог до кваліфікації у цій галузі.

Окреслені аспекти дали змогу визначити **мету статті** – з'ясування особливостей підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності в зарубіжних країнах.

Основні завдання дослідження:

1. Провести аналіз психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми.

2. Дослідити особливості підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності в зарубіжних країнах.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з обраної проблеми свідчить про те, що сучасний стан навчально-виховного процесу у вищій школі, побудований на принципах предметно орієнтованої парадигми освіти, показує, що на практиці домінує функціональний підхід, який виражається у слабких зв'язках між окремими дисциплінами, підготовці не до цілісної професійної діяльності, а до деяких видів навчальної і педагогічної роботи, засвідчує спрямування на розвиток процесуальних функцій мислення, а не ціннісного змісту свідомості особистості студента.

Спрямування стратегії модернізації вітчизняної освіти має враховувати те, що результатом якісної освіти мають бути сформовані ключові освітні компетенції особистості майбутнього фахівця вищого навчального закладу. За визначенням Комітету з освіти Ради Європи, їх короткі назви – вивчати, думати, шукати, братися за справу, співробітничати, адаптуватися [5]. Зміна цілей освіти спричиняє її модернізацію, що визначає зміст професійної підготовки, й, відповідно, актуалізує проблеми професійно-педагогічної освіти, зокрема проблему підготовки фахівця, адекватного запитам сучасної фізкультурної практики.

Метою підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання та спорту щодо вимог особистісно орієнтованої освіти стає формування професійної компетентності студентів, що припускає високу загальну культуру, особливі особові якості (гуманізм, здатність до співробітництва, рефлексію) та його готовність (на рівні діяльнісного й особистого досвіду) до самостійної, творчої, особистісно орієнтованої професійної діяльності як діяльності гуманної і культуруотворювальної. Підтримка, розвиток людини й формування в неї механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, самовиховання та інших, необхідних для становлення самобутнього особистого образу та гідного людського життя, є необхідною умовою особистісно орієнтованої освіти.

Згідно із твердженням Є.В. Бондаревської, для особистісно орієнтованої освіти важливим є особистісний зміст навчання, потрібні не окремі уміння й навички, а індивідуальні здібності, самостійна навчальна діяльність і життєвий досвід особистості [1, с. 85].

Досягнення зарубіжних навчальних закладів у напрямі функціонально-технічного вирішення питання організації навчального процесу, його комп'ютеризації, у підготовці фахівців різного рівня є безперечними. Так, учений П.А. Буров [2] переконує, що у США ведуться інтенсивні пошуки моделей освітніх систем, що найбільш повно задовольняють потреби особистості й суспільства в умовах переходу людства у постіндустріальну епоху. Завдяки обраному напряму на соціалізацію та адаптацію молодого покоління у США одержала своє друге життя неопрагматистська педагогіка. Багато американських педагогів (П. Гудмен, Л. Кремін, Д. Свіфт, У. Файнберг та ін.) знову звертаються до ідей Дж. Дьюї, розвивають ос-

новні положення прагматистської педагогіки з урахуванням вимог сучасності. Неопрагматисти виступають за утилітарний характер змісту освіти, прихильники когнітивних концепцій звертають увагу на розвиток мислення й теоретичну підготовку тих, хто навчається, представники “гуманістичної” освіти висувають на перший план емоційні й моральні аспекти навчання і в цьому питанні виняткового значення надають суспільствознавчим і гуманітарним дисциплінам.

Вища освіта в зарубіжних країнах є доступною широкому колу молоді для набуття ґрунтовних класичних наукових і професійних знань, самореалізації та здійснення кар’єри, досягнення поставленої мети. Для фахівців будь-якої галузі діяльності існує реальна можливість постійного (неперервного) підвищення кваліфікації та післядипломної освіти, перекваліфікації та отримання додаткової спеціальності.

За ствердженням ученого Р.П. Карпюка [4], який здійснив дослідження особливостей професійної підготовки фахівців для галузі адаптивної фізичної культури, практика присвоєння вчених ступенів фахівцям у сфері фізичної культури різниться. Наприклад, в Англії, як стверджує автор, академічний ступінь бакалавра надається за трьома напрямками: бакалавр мистецтв (B. A. – Bachelor of Arts), бакалавр наук (B. Sc. – Bachelor of Science) і бакалавр педагогіки (B. Ed. – Bachelor of Education), а магістра – за двома: магістр мистецтв (M. A. – Master of Arts) і магістр наук (M. Sc. – Master of Science). І далі, учений наголошує, що за даними Liverpool Institute of Higher Education, здобувач може одержати ступінь у трьох галузях знань: у галузі спортивних наук (фізіологія, біомеханіка), у галузі спортивної педагогіки (фізичне виховання, тренерська діяльність) і в галузі соціальних наук про спорт (менеджмент у спорті, соціологія спорту).

Аналіз словників засвідчує, що поняття “тренер” тлумачиться як (англ. – trainer, train – виховувати, навчати) викладач з фізичної культури, фахівець з певного виду спорту, який здійснює навчально-тренувальну роботу, спрямовану на виховання, навчання та вдосконалення майстерності спортсменів, розвиток їх функціональних можливостей (“Велика радянська енциклопедія”); “фахівець, що керує тренуванням спортсменів із певного виду спорту”; “фахівець, що керує тренуванням спортсменів із певного виду спорту” [8]; спеціаліст зі спорту (“Фізичний енциклопедичний словник”); людина, що професійно займається тренуванням спортсменів, менеджерів тощо, здійснює навчально-тренувальну роботу, спрямовану на виховання, навчання та удосконалення майстерності, розвиток функціональних можливостей своїх підлеглих [7].

Витоки коучинга лежать у спортивному тренерстві, позитивній, когнітивній та організаційній психології, в уявленнях про усвідомлене життя і можливості постійного й цілеспрямованого розвитку людини.

Поняття “коучинг” (англ. – coaching) визначається у словниках як метод безпосереднього навчання менш досвідченого співробітника більш досвідченим у процесі роботи; форма індивідуального наставництва, кон-

сультування; інструмент особового і професійного розвитку, формування якого почалося у 70-х рр. ХХ ст.; тренування, інструктаж; один з напрямів сучасного психологічного й бізнесу-консультування; сам термін у цьому випадку означає мотивацію і тренування особистості для набуття нових навичок і якостей; синтез методик індивідуального психологічного консультування, соціально-психологічного тренінгу і традиційного наставництва досвідчених фахівців над молодими [7]; спортивне тренування; репетиторство (training, workout); консультування, інструктаж і наставництво [9].

Поняття “коуч” (англ. – coach) визначається як фахівець, тренер, який проводить тренування [8].

В умовах переходу фізкультурно-спортивного руху ринкової економіки, професіоналізації та комерціалізації спорту ширше застосування одержує контрактна форма спортивної діяльності. В.І. Жолдак і С.Г. Сейранов наголошують, що така форма управлінських відносин зі спортсменом або тренером дає змогу розглядати їх як приватних підприємців, самостійних і незалежних партнерів федерації з виду спорту або спортивного клубу [4].

У США та в деяких зарубіжних країнах замість поняття “тренер” використовують поняття “менеджер”. Особливо це стосується посади директора спортивної команди.

Підготовка менеджерів у США є одним з пріоритетних напрямів діяльності вищих навчальних закладів. Про якість реалізації цього завдання свідчить рівень економічного розвитку країни. На основі дослідження системи вищої освіти США О. Пивоварова [6, с. 126–128] виокремила особливі риси, які вирізняють цю систему серед систем освіти інших країн, – це потужні, світові вищі навчальні заклади, які можна умовно розділити на: елітні, в яких навчаються діти багатіїв, нащадки відомих політичних, державних діячів і підприємців; престижні – з гарною матеріально-технічною базою, висококваліфікованими професорсько-викладацькими кадрами, давніми традиціями й великою кількістю студентів; великі багатопрофільні (здебільшого університети), центральні в кожному штаті; великі вузькопрофільні (коледжі, вищі навчальні заклади), центральні в кожному штаті.

У США діє так званий “інтелектуальний ринок”, який формується не тільки на основі їх науково-педагогічного потенціалу, а й потенціалу інших країн. Завдяки міжконтинентальним системам зв’язку створено світовий банк даних усіх науковців, викладачів, дослідників, менеджерів і працівників інших категорій системи вищої освіти, а також створена база даних з надання освітніх послуг.

Структура професорсько-викладацького складу багатьох вищих навчальних закладів дуже гнучка, деякі підрозділи є символічними – мають тільки керівника або назву, а навчальні заклади разом створюють щось подібне до комплексів – за розподілом дисциплін, що є базовими й викладаються у певному вищому навчальному закладі.

Одним із головних принципів вищої освіти США, на думку О. Пивоварової [6] є те, що навчання має бути платним. Від цього залежить зацікавленість абітурієнтів та студентів. Вартість навчання залежить від конкретного вищого навчального закладу. Проте в системі вищої освіти США впроваджено також і демократичний принцип – студентами вищого навчального закладу можуть бути всі ті, хто має інтелектуальні здібності, прагне навчатися, бере активну участь у житті навчального закладу. Для цього існує низка пільг, а також федеральні, місцеві, комунальні, благодійні та інші фонди підтримки вищої освіти, стипендії для малозабезпечених, інвалідів та іноземних студентів. Студенти отримують також офіційний дозвіл працювати у вільний від занять час для покриття витрат на освіту, можуть переривати навчання, одночасно відвідувати заняття на кількох факультетах і в кількох вищих навчальних закладах.

В умовах децентралізованої вищої освіти у США не існує єдиного стандарту зі змісту навчання, немає також стандартних програм підготовки фахівців. На рівні штатів за розробку програм викладачами або спеціалістами-експертами відповідають навчальні відділи вищих навчальних закладів. Заклади вищої освіти можуть самостійно висувати конкретні вимоги щодо змісту, кількості й послідовності проходження навчальних курсів.

О. Пивоварова виокремлює такі тенденції розвитку вищої освіти США: вища освіта домінуватиме в суспільстві, стане головним чинником і фундаментом подальшого зростання економіки, науки, техніки й добробуту людей; вища освіта буде обов'язковою для здійснення кар'єри та професійного росту людини; вища освіта буде розвиватися завдяки спадковому використанню вже здобутих наукових знань і технічних досягнень, послідовному розвитку наукових досліджень і розробці новітніх технологій, вивченню і запозиченню освітніх досягнень вищих шкіл інших країн; розвиток здобудуть такі форми наближення вищої освіти до користувача: дистанційне навчання з використанням телекомунікаційних комп'ютерних мереж і системи Інтернет; так звані віртуальні навчальні заклади; навчання без відриву від основної роботи: у вечірній час і вихідні дні, заочне навчання; комбіновані форми навчання, що допускають поєднання навчання з працею, а також популярне, так зване навчання на робочому місці; самостійне домашнє навчання протягом усього життя; гуманітарна складова вищої освіти перейматиметься збереженням і розвитком національної культури; вища освіта все більше залежатиме від приватного капіталу й недержавного фінансування; подальший розвиток вищої освіти в США приведе до її універсалізації, глобалізації, зробить максимально відповідною запитам американського суспільства й часу. Вища освіта тісніше взаємодіятиме з освітою в цілому, наукою і культурою, стане демократичнішою і відкритішою для американських громадян [6]. Ми погоджуємося з думкою автора про те, що досягненням вищої освіти США є демократичні принципи її функціонування та керівництва нею, суттєва

автономія, самостійність і децентралізація, переважні права адміністративного й науково-педагогічного персоналу щодо самоуправління й вибору керівників у державних вищих навчальних закладах.

Висновки. На основі здійсненого нами теоретичного аналізу літератури з обраної проблеми, з'ясовано, що сьогодні в Україні недостатньо розроблена система професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі фізичного виховання та спорту, яка повинна забезпечувати його особистісно-професійне становлення, самовизначення, суб'єктивну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах особистісно орієнтованої освіти; не визначені умови формування професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів; не виявлені критерії професійної готовності тренера-викладача до майбутньої професійної діяльності з урахуванням нових вимог до кваліфікації в цій галузі.

Вважаємо за доцільне здійснювати ґрунтовний порівняльний аналіз вітчизняної системи освіти зі світовими моделями професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі фізичного виховання та спорту, на основі якого пропонувати можливі шляхи вдосконалення процесу підготовки фахівців фізкультурного напрямку у вищих навчальних закладах України.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших аспектів професійної підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированный подход как основной путь модернизации образования: доклад на августовской конференции работников образования г. Ростова-на-Дону / Е.В. Бондаревская. – Ростов н/Д, 2002. – 47 с.
2. Буров П.А. Основные направления в новейшей теории образовательного менеджмента в США : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Буров Павел Анатольевич. – М., 2005. – 164 с.
3. Жолдак В.И. Социология менеджмента физической культуры и спорта / В.И. Жолдак, С.Г. Сейранов. – М. : Советский спорт, 2003. – 380 с.
4. Карпюк Р.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика : монографія / Р.П. Карпюк. – Луцьк : ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2008. – 504 с.
5. Образование 2000: тенденции, сближение интересов и приоритеты для всеевропейского сотрудничества (резолуция) // Постоянная конференция Министров образования европейских стран, 19 сессия // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – № 6. – С. 59–64.
6. Пивоварова О. Організаційно-педагогічні особливості професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах США / О. Пивоварова // Освіта і управління. – 2007. – № 1. – Т. 10. – С. 121–128.
7. Великий тлумачний український словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovnyk.net>.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
9. Экономический словарь 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lingvo.yandex.ru/coaching>.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2014.

Сватъев А.В. Анализ подготовки будущего тренера-преподавателя к профессиональной деятельности в зарубежных странах

В статье представлены некоторые особенности подготовки будущего тренера-преподавателя к профессиональной деятельности в зарубежных странах. Выяснено, что в Украине недостаточно разработана система профессиональной подготовки будущего специалиста в области физического воспитания и спорта, которая должна обеспечивать его личностно-профессиональное становление, самоопределение, субъективную готовность к осуществлению профессиональной деятельности в условиях личностно-ориентированного образования. Определены достижения высшего образования США: демократические принципы ее функционирования и руководства ею, существенная автономия, самостоятельность и децентрализация, большие права административного и научно-педагогического персонала по самоуправлению и выбору руководителей в государственных высших учебных заведениях.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, готовность к профессиональной деятельности, тренер, тренер-преподаватель, физическая культура, спорт.

Svatyev A. Analysis of preparation of the future of coach-teacher of professional activity in foreign countries

In article on the basis of theoretical analysis of the scientific literature revealed some peculiarities of preparation of the future of coach-teacher of professional activity in foreign countries.

It is found that in Ukraine is not sufficiently developed system of professional training of future specialists in the field of physical education and sport, which would ensure his personal and professional formation, determination subto readiness for realization of professional activity in the conditions of the personality-oriented education. Not determined conditions of formation of professional competence of future teachers and trainers; not the criteria of professional readiness coaches for their future professional activities, taking into account new requirements for the qualifications in this area. Noted that the achievement of foreign educational establishments in the direction of functional solutions of the problem of organization of educational process, its computerizat, in the training of specialists of different levels are undisputed. It is determined that the achievement of U.S. higher education is democratic principles of its functioning and its leadership, substantial autonomy, autonomy and decentralization, large administrative and scientific-pedagogical personnel in the government and selection of managers in public higher education institutions. Under decentralised higher education in the United States there is no single standard for learning, higher education institutions able to place specific requirements on the content, the number and consistency of training.

Prospects for further research is seen in the study of other aspects of professional preparation of future coaches to professional activity.

Key words: professional preparation, readiness to professional activity, trainee, trainer-teacher, physical culture, sport.